

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 06.01.2025
Kabul Tarihi / Date Accepted : 08.02.2025
Yayın Tarihi / Date Published : 27.03.2025
DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1614304>
e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. /
This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNDE UYANAN BİR AĞIT: “MARAŞ MARAŞ DA BU NASIL MARAŞ” VE SÖZLÜ TARİH

FİDAN, Süleyman¹

GÜVEN, Mahmut²

ÖZ

Geleneksel müzik temsilcileri geçmişten günümüze eserleri aracılığıyla halkın sözcülüğünü yapmış, toplumsal konulara değinmişlerdir. Halkın sözcülüğünü yapan sözlü kültür temsilcilerinin bazı eserleri sözlü geleneğe kuşaklararası aktarımla yaşamaya devam etmiştir. Özellikle ağıt tarzında ürünler dinamik yapılarıyla bellekte güncellenerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kahramanmaraş tarihi boyunca sosyal ve siyasî olayların neticesinde acı sahneler şahit olmuş, salgın hastalıklarla kitlesel ölümler görmüş, aynı zamanda birçok deprem felaketi yaşamıştır. Yaşanılan olaylar binlerce insanın yaralanmasına ve ölmesine sebep olmuştur. Yöredeki farklı türküler zamanla toplumun duygularına tercüman olmuş, çeşitli değişim-dönüşüm geçirmiştir. Bunun sonucunda söz konusu olan türküler dinamik yapısını koruyarak yeni anlamlar kazanmış, yaşanılan duyguları dile getirmede vasıta olmaya devam etmiştir.

¹ Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, suleymanfidan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6033-4983>

² Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, mahmutguven4601@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-1473-4633>

Makale kapsamında Kahramanmaraş'ta yaşanan trajik olayları anlatan, Maraş'ın geçmişini anlamak ve yorumlamak adına sözlü kültür belleğinde hâlâ yaşayan “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” adlı bir ağıt ele alınmıştır. Bu çalışmada söz konusu ağıdın yakılmasına neden olan olaylar ve bu olaylar sonucunda halkın hissettiği duygular incelenmektedir. “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş”; Maraş'ta yaşayan halkın Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde verdikleri mücadele, 1978 yılında bölgede çıkan olaylarda yaşananlar ve 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki iki depremden sonra yörede yaşayan halkın yaşadığı çeşitli acılar sözlü kültür geleneğinde kendini yenileyen bir ağıt olarak yeni anlamlar kazandığı düşünülmektedir. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” türküsünün tespit edilen varyantları mukayese edilerek metnin anlamsal çözümlemesi yapılmıştır. Ayrıca yaratılışı, oluşum şartları, Kahramanmaraş'ın tarihine tanıklık eden yönleri; sözlü tarih bağlamında, sözlü kültürün dinamizmi, sözel bellekte yaşayan ürünlerin farklı olaylar karşısındaki uyanışı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlü tarih, toplumsal olaylar, geleneksel müzik, ağıt, türkü.

A LAMENT AWAKENED IN THE KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE: “MARAŞ MARAŞ DA BU NASIL MARAŞ” AND ORAL HISTORY

ABSTRACT

Representatives of traditional music have been the spokespersons of society from the past to the present through their works and have touched on social issues. Some of the works of the oral culture representatives who serve as spokespersons of the society have survived in the oral tradition through intergenerational transmission. Especially works in the style of lament have continued their existence by being updated in memory with their dynamic structures. Kahramanmaraş witnessed painful scenes as a result of social and political events and experienced mass deaths with epidemic diseases throughout its history, alongside many earthquake disasters. The events that took place caused thousands of people to be injured and killed. Various folk songs of the region have become articulators of society's feelings over time and have undergone multiple changes and transformations. Consequently, the folk songs in question have gained new meanings by maintaining their dynamic structure and have continued to be a means of expression for the feelings experienced.

The present article delineates the lament “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş”, which describes the tragic events in Kahramanmaraş and still lives in the oral culture in order to understand

and evaluate the history of Maraş. The article deals with the events that led to the emergence of this particular lament and the feelings of the public due to these events. It is believed that the folk song “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” reflects upon the struggle of the people living in Maraş during the War of Independence, the events that took place in the region in 1978, and the various sufferings experienced by the people living in the region after the two earthquakes of magnitude 7.7 and 7.6, the epicenter of which was Kahramanmaraş on February 6, 2023, and has gained new meanings as a self-renewing lament in the oral cultural tradition. The identified variants of the folk song "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş," which is the focus of this study, were compared in order to perform a semantic analysis of the text. In addition, the creation of the folk song, its formation conditions and aspects that witness the history of Kahramanmaraş were examined in the context of oral history, the dynamism of oral culture and the awakening of works living in verbal memory in the face of different events.

Keywords: Oral history, social events, traditional music, lament, folk song.

GİRİŞ

İnsan hayatında var olan duygular çok eski zamanlardan beridir müzik aracılığıyla ifade edilmektedir. Mutluluk, sevinç, aşk, öfke, özlem, acı ve üzüntü gibi birçok duyguya toplumların müzik geleneklerinde rastlanmaktadır. İnsan toplulukları, yaşamış oldukları acı, üzüntü duyguları ve trajik olaylara dair de ağıt söyleme geleneği oluşturmuştur. Sümer, Mısır, Tibet, Arap, Slav, Yahudi ve Yunan tarihi kaynaklarına bakıldığında bu kavimlerde de rastlanılan ağıt söyleme geleneğindeki yaratımlar (Kaya, 1999: 247), Eski Türk geleneklerinde “sagu” adıyla bilinmektedir. Türk tarihine bakıldığında ölen kişinin ardından hem ağlayıp hem söylenen melodik şiirlerin icrasında saguyu söyleyen “sagucu” kişiler saçlarını yolup vücutlarını yırtmaktadır (Güven, 2013: 118). Türk kültüründe görülen “sagu söyleme” geleneği zaman içerisinde Anadolu’da “ağıt yakma” geleneğine dönüşmüş (Bali, 1997: 14-17) ve Anadolu insanının yaşantısında da öne çıkan unsurlardan birisi olmuştur. Anadolu’da ağıt yakan kişilere “ağıtçı” adı verilmekte ve ağıtçılar çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır. Bunun sebebi kadınlara toplum tarafından yüklenen duygusal kimliktir. Geleneksel toplumlar içerisinde duygularını dile getirmek kadına yakıştırılan bir eylemdir. (Tahtaişleyen, 2013: 19). Ağıt yakmada öncelik ölen kişinin yakını olan kadınlardadır. Ancak ağıtçı olmak için doğaçlama ağıt söyleyebilme yeteneğine sahip olmak gerekmektedir (Başgöz, 2008: 80). Bu sebeple kayıp yaşayan kişi ağıt söyleyemiyorsa yas tutulan mekâna genellikle bir ağıtçı getirilmektedir. Savaş, göç ve doğal afetlerin sıklıkla yaşandığı bu

coğrafya insanı için ağıtlar hem sözlü kültür hem yazılı kültür bağlamında önemli bir yer edinmektedir. İnsanın yaşadıkları ölüm, kayıp ve yok oluş gibi duygular üzerine ortaya koydukları, ağlama hissiyatı yaratan, doğaçlama olarak icra edilen söz ve ezgilerden meydana gelen ağıtlar, müzikal özellik taşıması sebebiyle Türk halk türküleri arasında da mühim bir yere sahiptir (Güven, 2013: 117). Ağıtlar, bireysel acılar sonucunda ortaya çıkmakla birlikte zaman içerisinde benzer acılar yaşayan insanlar veya toplumlar tarafından benimsenerek o milletin dil özelliği, şiir yapısı, kelime çeşitliliği etkisiyle topluma mâl olmaktadır. Böylelikle ağıtlar toplumsallaşmakta ve millileşmektedir (Görkem, 2001: 9). Bu çalışmada, zaman içerisinde yaygınlaşarak ve değişimlere uğrayan ağıtlardan birisi olan "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş" adlı eserin, sözlü kültür açısından değerlendirilmesi ve tarihî süreçte Maraş bölgesinde yaşanan acı olaylar sonucunda tazeliğini koruyarak yeniden gündeme gelişinin, bölgede yaşanan günümüz acıları için hâlâ geçerliliğini korumakta olmasının, uzun süreler sonra yaşanan olaylarla bütünleşmesinin sözlü tarih çerçevesinde anlatılardan da yararlanarak çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Milletlerin geleneksel müzikleri içerisinde ağıtların oldukça önemi bulunmaktadır. Türk milleti ve Türk halk müziği eserlerine bakıldığında tarih boyunca ortak yaşantılara dair ortaya koyulan ağıtların türküleşerek toplumsallaştığı görülmektedir. Buna örnek olarak geniş zeminde kabul görmüş; Çanakkale Türküsü, Hey Onbeşli, Genç Osman, Yemen Türküsü gibi eserler karşımıza çıkmaktadır (Güven, 2009: 39). Ağıt söyleyen herkesin iyi bir ağıtçı olmaması gibi sebeplerden dolayı Türk ağıtlarının manzum kısımlarında bazı aksaklıklar, ölçü bozulmaları ve dörtlüklerde bozulmalar görülebilmektedir (Elçin, 1992: 311). Anadolu Türk ağıtlarına bakıldığında, 4+4 birbirlerine bölünen sekiz heceli dizeler sıklıkla kullanılmaktadır. Daha uzun 11 heceli parlando üslubuyla icra edilen ezgilerde hem bestenin hem de güftenin 4+4+3 ve nadiren de 6+5 şeklinde bölünmesi yaygın olarak görülmektedir (Sipos, 2009: 73). Bunun yanı sıra aruz vezni ile yazılmış mersiyeleler de görülmektedir. Dörtlüklerden oluşan ağıtların neredeyse hepsi hece vezni ile yazılmıştır. Sekiz heceli ve on bir heceli manzum eserler çok daha yaygındır. Ağıtlar, bir nazım biçimi değil, nazım türüdür. Bundan dolayı koşma biçiminde söylenebilen ağıtlar türkü tarzında da söylenebilmektedir (Kudret, 1980: 256). Özellikle uzun hava biçimindeki ağıtların türkü repertuarları içerisinde önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Türkü, en sade ifadeyle halk şiirlerinin ezgi ile söylenmesidir. Kendine has çeşitli ezgiler ile icra edilen türküler anonim olduğu gibi söyleneni bilinen halk şiirlerini de içermektedir. Bu özelliği sayesinde de Türk halk edebiyatının ve halk müziğinin en zengin alanlarından birisidir. Türküler, Anadolu insanının varlığıyla bütünleşen eserlerdir. Anadolu'ya ait birçok

unsur türkülere yansımaktadır (Göher Vural, 2011: 399-400). Bunlar aşk, sevgi, kahramanlık, yaşanan sıkıntılar olabildiği gibi yas, acı ve ölümü de içermektedir. Barındırdıkları motiflerle Türk kültürüne ayna vasıtası olan türküler incelendiğinde Türk folkloru, Türk mitolojisi, toplumsal hayatı etkileyen konu ve olaylar, Türk insanın yaşam şekli, dünyayı algılayış ve kavrayış biçimi, gelenek ve görenekleri hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Bu bağlamda türkülerin incelenmesi yalnızca folklor ve müzikoloji alanını değil, tarih ve sosyoloji gibi toplum bilimiyle ilişkili alanları da ilgilendirmektedir. Türküler, içerdikleri temalarla insanlığın geneline hitap etse de özellikleri bakımından mahallî ve millî olarak değerlendirilmektedir (Gökçe, 1982: 13). Sosyal açıdan bakıldığında türkülere çeşitli işlevler yüklenmektedir. Bunlar psikolojik işlev, estetik işlev, eğlence işlevi, eleştiri işlevi, söylenemeyeni söyleme işlevi, haber verme işlevi, eğitici ve ahlaki işlev, milli işlev, geleneksel işlev, dini işlev, ritmik işlev ve ticari işlev şeklinde sıralanmaktadır (Göher Vural 2011; Öztürk, 2017)³. Sahip oldukları bu işlevler türkülerini önemli bir kültür taşıyıcı konumuna getirmektedir. Bu noktada ağıtların zaman içerisinde çeşitli sosyal alanlarda türkü şeklini alması ve hatta oyun havası şeklinde söylenmesi örnekleri görülmektedir. Ritmik özellikleri türkü ve oyun havası şeklinde icra edilen ağıtların ulaştığı kitle de daha büyük bir hal almaktadır. Sosyal değerler, türküler yoluyla insanlar ve kuşaklar arasında aktarılmaktadır. Böylelikle türküler, sosyokültürel bir görünüme bürünmektedir. Bunun yanı sıra türküler, toplumdaki dinî ve siyasi gruplar gibi çeşitli grupların da kimliği ortaya koyma aracı konumundadır (Göher Vural, 2011: 401). Toplum, içerisinde bulunan yapı ve ilişkilere bağlı olarak sürekli bir değişim içerisinde. Sosyokültürel hayattaki bu değişim folklor ürünleri üzerinde de kendisini göstermektedir (Terzioğlu, 2000: 28). Türkülerin konuları ve rağbet görme dönemleri de bu değişimlere göre şekil almaktadır. Yaşayan kültür unsurları olan türküler, doğmakta, yaşamakta ve unutulmaktadırlar. Ancak kimi türküler toplumdaki kuvvet ile çok uzun yıllar varlıklarını sürdürebilmektedirler. Toplumun ilgi ve ihtiyaç odaklarına göre türkü çeşitliliği de değişim göstermektedir. Buna örnek olarak Millî Mücadeleyle özdeşleşen “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” adlı türkü, 1978 Maraş Olaylarıyla ve yıllar sonra 6 Şubat Depremi ile tekrar gündeme gelmiş; toplumun ilgi ve ihtiyacı doğrultusunda güncelliğini sürdürmüştür.

³ Türkülerin işlevleri konusunda ayrıca bkz. Mirzaoğlu, 2001; Fidan, 2018.

YÖNTEM

Toplumsal hayatta bir ağıda yüklenen anlamaları tespit etmek ve analiz etmek amacıyla başladığımız çalışma için öncelikle etik kurul belgesi alınmıştır. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 03.5.2024 tarihli, 10 no’lu toplantı, 5 no’lu Etik İzin Belgesi). Çalışmada görüşme tekniği ile eserin çeşitli icraları tespit edilmiş, kaynak kişilerin eser hakkındaki düşüncelerine başvurulmuştur. Ayrıca netnografi yoluyla eserin geçmişten günümüze kayıtlı icraları kronolojik tespit edilmiş, en eski kaydolun Halk Bilgisi Derneği adına çıkan plak ilk eser olarak incelemeye alınmıştır. Metinler ve kaynak kişi görüşleri çözümlenerek tarihsel bir arka plan oluşturulmaya çalışılmıştır.

Sözlü Tarih ve “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş”

Tarihsel bir yöntem olan sözlü tarih, tarih biliminin veri toplama araçlarından biri olarak görüldüğü gibi bağımsız bir disiplin olarak da düşünülür. İnsanlığın tarihi gibi ulusların tarihi de söz ile başlar. Kimliğimizi ifade eden bu söz; ortak geçmişi, tarihi, yaşanmışlıkları güne ve geleceğe taşımıştır (Yıldırım, 2016: 134). Toplumun belleğinde yaşananları şiirde, türküde, halk hikâyelerinde görmek mümkündür. Bu bağlamda, halk yaşayışını geleneksel temelli formlardan yararlanarak inceleyen folklor araştırmacıları için en önemli kaynaklardan birisi sözlü edebiyat ürünleridir. Bu hususla ilgili:

“Anlatılar, şarkılar/türküler, danslar, giysiler ve semboller uzak geçmişi yaşatan geleneksel kültürel belleğin aktarım yollarındandır. Sözlü kültür ürünlerinden olan türküler de edebiyat ve müziğin uyumlu ortaklığı ve kültürün ezgiyle birleşip en yalın dille aktarıldığı, yıllar öncesinden süzülüp gelen toplumsal bellekte yer etmiş tarihî vesikalar niteliğinde değerli sözel belgelerdir” (Mete, 2023: 222).

görüşü, tarihî konularla ilgili folklor metinleri çalışan araştırmacıların ulaştıkları yaygın sonuçlardandır. Sözlü tarihi müstakil bir disiplin olarak 20. yüzyılın öncesine götürmek zordur. Çünkü bu dönemde sözlü tarih henüz bir disiplin olarak şekillenmemiştir. Batılı araştırmacılar zamanla sözlü tarihi bir disiplin içerisinde şekillendirmiştir. Türk araştırmacılar da Batılı araştırmacıların uyguladığı şekilden yararlanarak sözlü kültürü bir disiplin haline getirmişlerdir (Gezer, 2023a: 23). Sözlü tarih, araştırmacılar için yazılı kaynakların yeterli gelmediği bazı tarihsel dönemleri ve dönüşümleri şahsen yaşamış kişilerin anlattığı yaşam öykülerinden yol olarak araştırılması ve incelenmesiyle başlamıştır (Öztürkmen, 2001-2002: 116). Sözlü tarih terimi Türkiye sahasındaki araştırmacıların gündemine 1990’lı yıllarda girmiştir. Öztürkmen (2001-2002), bu durumun 1980 sonrasında yaşanan “söz patlaması” ile ilgili olduğunu düşünmektedir. Sözlü anlatıma dayanan yazılı ve görsel ürünlere olan ilgi

1980’li senelerden itibaren artış gösterirken, çoğu tarih araştırmalarının “sözlü tarih projeleri” ismiyle şekillenmesi 1990’lı yılları bulmuştur (118).

Fidan (2011) ise sözlü tarih üzerine yaptığı değerlendirmesinde:

“Geçmişten günümüze insanların günlük hayattaki deneyimleri, yaptıkları savaşlar, maruz kaldıkları afetler; bunların insan ruhundaki yansımaları olan sevinçleri, hüznüleri sözlü bellekle somutlaştırılmış, informal eğitim kanallarıyla nesillerin bilgisine sunulmuştur. Kolektif şuurun yansımaları olan ve sözel hafızada muhafaza edilen bu yaşanmışlık ürünleri yazılı kaydın olmadığı dönemler için tarihî vesika niteliği de taşımaktadır. Bu vesikalara tarih disiplini açısından bakıldığında sözlü tarih adı verilmektedir” (140).

görüşündedir. Sözlü tarih, yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla şekillenen; sıradan insanları, gündelik yaşamı ve özneliği tarihin araştırma alanına dâhil etme dürtüsüyle içeriği beliren disiplinlerarası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemi (Gezer, 2023a: 35) olarak kabul edilmektedir.

Ürünlerin üzerinde taşıdıkları tarihî kimlikleri yalnızca rakamlarla ifade etmek yetersizdir. Edebi metinler de içerisinde tarihe kaynaklık edebilecek muhtevalar içerebilmektedir (Gezer, 2023a: 28). Birçok edebi metnin içerisinde tarihî olgular barındırdığı görülmektedir. Benzer bölgelerde birlikte yaşayan topluluklar aynı kültürel ortamları paylaşmaları sonucunda sevinç ve acılarında ortak ezgiler barındırmaktadırlar (Söylemez, 2019: 2551). Sözlü üretim sürecinde türkülerin bir kısmı savaşlar, hastalıklar, kıtlıklar gibi olayları konu alarak kolektif bellekteki tarihe de ışık tutmaktadır. Bu eserler aynı zamanda tarihî olayların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Sözlü gelenekte yaşayan türkülerin bir boyutuyla tarihî vesika niteliğindedir. Bu noktadan hareketle tarihî vesikaların yok olması veya olmaması durumunda sözlü gelenekte yaşayan türküler aracılığıyla yaşanan olayların hatırlanması, dönemin analizinin yapılmasında tek yöntem konumuna gelir.

Tarihî kaynakların yetersiz kaldığı bazı durumların açıklanması için elimizde yalnızca sözlü ortam kaynakları olabilmektedir. Bu gibi durumlarda, sözlü ortam kaynakları nerede olduğumuzu, nereye gittiğimizi ve nereye doğru yönelmemiz gerektiğini bir pencere gibi gösterecektir (Yıldırım, 2016: 136-317). Sözel belge; ilk biçimini koruyarak, değişime uğrayarak, yeni biçimlere dönüşerek veya biçim-içerik farklılaşmasıyla çeşitlilik gösterebilmektedir. Yazılı kaynakların boş bıraktığı veya atladığı tarihî gerçeklerin incelenmesi için önemli bir özellik taşımaktadır (Yıldırım, 2016: 140). İngiltere ve Amerika başta olmak üzere sözlü tarihe dayalı çalışmalar eğitimin bir parçası olmuş ve tarih dersinin bünyesinde bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra sözlü tarihin kaynak olarak kullanılmasında sorunlar olduğunu ve sözlü tarih kaynaklarının güven sorunu olduğunu ortaya koyan görüşler de vardır (Ersoy, 2009: 33).

Tarihî olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım izler, etkiler bırakmaktadır. Bunun sonucu olarak da sözlü kültür üretiminin meydana gelmesi doğal bir süreçtir. Örneğin uzun süre devam etmiş, büyük acılara sebep olmuş savaşlar ve göçler sonunda oluşan destanlar ve acıklı iz bırakan ölüm olayları sonucunda yakılan ağıtlar, sosyal ve siyasî olayların sonucunda olayları veya kahramanlarını konu alan türküler bunun en iyi örnekleridir (Ersoy, 2009: 23). Toplumun sosyokültürel kimliği ya da bireyin sahip olduğu mensubiyet şuuru folklor ürünlerine yansımaktadır (Gezer, 2023b: 957). Bu yaşanmışlıkları ağıtçılar, ozanlar veya tanıklar kalıcı olarak somutlaştırır. Bunun Kahramanmaraş özelinde bir örneğinin “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” türküsü olarak görmekteyiz. Bu çalışmada metnin içeriğini tahlil etmekle birlikte dinleyici veya icracıların, ağıtla ilgili sözle bellekte aktarılan bilgilerini sorguladık. Ağıtla ilgili yazılı kayıtlardaki metinler Milli Mücadele öncesine kadar gitmekte. Ama görüşmelerde kimi sözlü kaynakların eseri yakın geçmişteki Maraş Olaylarıyla bütünleştirmeleri, ağıdın bellekte yeniden inşa edildiğini ve ona yeni anlamalar yüklediğini bize gösterdi.

Değişim ve dönüşümün bir örneğini gösteren ve Maraşlının yaşadıklarını dile getiren, belleğine işleyen “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş”, Maraş halkını derinden etkileyen olaylarda yeniden uyanmış, günümüzde özellikle sosyal medyada sıkça dolaşmıştır. Bu durum eserin tek bir olayla çevrelenmediğini, sarsıcı durumlarda tekrar gündeme gelen dinamik bir yapıda olduğunu göstermektedir. Geçmişten günümüze uzanan süreçte dinamik yapısını koruyan ağıtlar, 6 Şubat 2023’te yaşanan deprem felaketinden sonra halkın yaşadığı derin ve unutulmaz acıları dile getirmesi, ağıtların bu yapısını koruduğunun bir örneğidir. Bu anlamda 6 Şubat 2023’te yaşanan asrın felaketinden sonra Elbistan yöresinde halkın yaşadığı çeşitli acıların “deprem ağıtı” olarak dile getirilmesi (Boyunduruk, 2023: 1033) ve âşıkların Kahramanmaraş depreminde yaşanan acıları ifade ettikleri ağıt-destan türündeki eserlerin çeşitli sosyal medya platformlarında yer alması (Özdal, 2023: 292-293) bu bulguları desteklemektedir.

BULGULAR

Ağıdın Oluşum-Yayılm Zemini/Yakın Tarihte Kahramanmaraş’ta Sosyal-Siyasî Gerilimler

Kahramanmaraş’ta yakın tarihte birçok toplumsal olay, göç ve doğal afet yaşanmıştır. Yaşanılan bu hadiselerden bazıları şunlardır: 1856 Islahat Fermanı’na tepki olarak Maraş halkı isyan etmiştir. Bu karışıklıkta Beyazıt ve Dulkadiroğlu aileleri arasında büyük sıkıntı çıkmıştır. Beyazıt Beyleri tarafından Zeyton Ermenileri Maraş’a çağırılmış. Şehirde büyük

tahribat yapan, köprüleri yıkan Ermenilerden sonra kolera salgını başlamış, 10 bin civarında insan ölmüştür (Koç, 2010: 61). 1866'da kat'i surette iskâna tabi tutulan aşiretlerin Uzunyayla'ya, Göksun ve dolaylarına, Binboğa'ya, Ahır Dağı'na çıkmamaları o günkü şartlara göre birer genelge ile Maraş, Kayseri mutasarrıflıkları ile Halep ve Adana valilikleri ile yeni teşekkül eden Osmaniye, Payas, İslahiye, Kadirli ve Reyhanlı kaymakamlıklarına bildirilir. Üç yüz yılı aşkın bir süreden beri yaylaya alışkın olan aşiretler bu defa çeşitli hastalıklara yakalanırlar. Özellikle sıtma hastalığı nüfusu ciddi oranda etkiler. Aşiretlerin en büyük geçim kaynağı olan hayvancılık yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu iskânda birçok acı yaşanır (Bayazıt, 2008: 39, 64). Diğer taraftan Maraş aşiretleri arasında ve aşiretlerin devletle karşı karşıya gelmesiyle birlikte Osmanlı bölgeye âniden asker çıkartır ve bölgeyi kontrol altına alır. Bunun sonucunda yeni yerleşim alanları oluşturmuştur (Bayazıt, 2008: 11-12). 1915'te ise Zeytun ve Dönüklü köyündeki Ermeniler büyük bir isyan çıkartmış, başta Binbaşı Süleyman Bey ve askerleri şehit düşürülmüştür (Koç, 2010: 61). 1878, 1895 ve 1914'te çıkan isyanlarda 20.000 bin kadar Türk katliama uğramıştır (Dinçaslan, 2008: 17). Bu tarihlerde Zeytun Ermenileri isyanla çevredeki köylere saldırmış ve birçok Türk öldürülmüştür (Dinçaslan, 2008: 50). 22 Ekim 1895'te Zeytun'da Ermeniler iki Türk askerinin cesedini yakmış, 400 askeri kışlada zalimce öldürmüştür (Günay, 2021: 245-246). Ermeni Muallim Astavur yaşanan bu hadiseyi şu şekilde dile getirir:

“Türk Ermenistan'ı ayağa kalkub arslanlar gibi
İntikam intikam deyü bağırıyor
Bütün yazılar kan ile boyanmış
Bütün ırmaklar kan akıyor (Dinçaslan, 2008: 69).”

Devam eden yıllarda Ermenilerin Fransızlarla birlikte Türklere yaptıkları düşmanlıklar devam etmiştir. Bu düşmanlıkların bir örneği 31 Ekim 1919 tarihinde ise Fransız ve Ermenilerin Uzunoluk Hamamı'ndan çıkan Türk kadınlarına “Burası Fransız memleketi burada peçe takılmaz” diyerek saldırması üzerine Sütçü İmam'ın Türk kadınına saldıran işgalcilere silahı çekerek Millî Mücadele'de ilk kurşunu sıkmasıdır (Koç, 2010: 66; Yakar, 2014: 59-60). Maraş'ı işgal eden Fransız ordusundaki Ermeni fedailerini 1 Kasım 1919 tarihinde Türkleri katletmiş, yaşanan bu üzücü hadiseden sonra Müslüman halkın feryadı ve yardım isteği yürekleri sızlatmıştır (Kanadıkırık, 2023: 89-90). Ayrıca Zeytun'daki Ermeni komitacıların Türklere ve Çerkezlere yaptıkları mezalim, Ermeni şair Beşiktaşlıyan'ın methiyeleri ile dile getirilir. Meşhur komitacı Zeytun Belediye Başkanı Nezarit Çavuş övgüyle söz edilir:

“Zeytun tepesinde üç dört yüz kişi

Nazarıt Çavuş'tur, kumandan başı
Binlerce genç Türk'ün sayısız naş'ı
Çerkezler dediler vallah aman” (Bayazıt, 2008: 47).

Maraş'ta toplumsal olaylar Cumhuriyet döneminde de yaşanmaya devam etmiştir. 1978 yılı Aralık ayı sonlarında 118 kişinin ölmesiyle tarihe geçen “Maraş Olayları” yaşanmıştır. Yaşanılan bu olayın sorumlusu olarak görülen Maraş halkına çeşitli baskılar uygulanmıştır (Gökhan, 2019: 817, 828). Ayrıca Kahramanmaraş tarihi boyunca birçok yıkıcı depremler yaşamıştır. 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem felaketinde yörede yaşayan binlerce insan hayatını kaybetmiş, on binlerce insan göç etmek zorunda kalmış, Kahramanmaraş'ta hayat durma noktasına gelmiştir.

Ağdın Oluşumu ve Varyantlaşması

Yörede yaşanan toplumsal olaylar ve doğal afetler sonucunda “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” ağdını söylenelemiştir. Bu eseri ilk defa Halk Bilgisi Derneği 1930 yılında Canyakan Süleyman'dan taş plağa kaydettirmiştir.⁴ Yörede yaygınlaşan eseri, Kahramanmaraş'a yakın kentlerde 1960'lı yıllarda Urfalı mahalli sanatçılar şehir şehir dolaşıp söylemişlerdir. Maraş, Antep gibi şehirlerde bir hafta gibi kalıp sıra gecesinde söyleyerek yaymışlardır (KK-1). 1930'dan itibaren eseri Türk müziğinin popüler isimlerinin icra etmeleri ve eseri kayıtlı müzik endüstrisi araçlarına aktarmalarıyla türkünün tanınması sağlanmıştır. Özellikle Urfalı sanatçıların icraları ve müzik endüstrisinde farklı isimlerin eseri okuması bir yandan varyantlaşmaya diğer yandan da eserin Şanlıurfa türküsü olarak kaydedilmesine neden olmuştur.

Bu türkünün yakılmasındaki hikâyeyi Rasim Özdenören bir cinayetin arkasından maktulün ağzından söylenen bir ağıt olduğunu belirtir (Özdenören, 2020). Mehmet Doğan ise türkünün hikâyesinin nasıl oluştuğunu şu şekilde açıklar: Türkülere hikâye atfetmek yaygın bir âdettir. “Maraş Maraş Derler Bu Nasıl Maraş” türküsünün, uydurma olmadığını tahmin ettiğim başka bir rivayetinin hikâyesinin 1. Dünya Harbi devam ederken, 1915 Ocağında Ermenilerin seri isyanlar çıkardığı Zeytin'da yeni bir isyan zuhur etmiştir. Mart ayında isyanı bastırmak için bir tabur asker göndermiştir. 25 Mart 1915'te çarpışmalar sırasında Maraş Jandarma Bölük Kumandanı Süleyman Bey emrindeki altı askerle şehit edilmesiyle bu türkü söylenmiştir (Doğan, 2021). Âşık Selim Kale ise bu türkünün hikâyesini Milli Mücadele yıllarına dayandırır: “Fransızlar Ekim 1919'da Maraş'a gelince millet-i sadıka dediğimiz, yıllarca kapı komşuluğu yaptığımız Ermeniler çok sevinmiş. Fransızların şehre

⁴ TRT Taş Plak Serisi 13'te yer almaktadır.

gelmesiyle birlikte bu insanlar bir anda değişip saf değiştirirler. 1921 Ocak ayında karışıklık başlar ve 22 gün 22 gece devam eden savaştan sonra Maraş kurtulur. İşte bu savaş sonucunda kardeşini kaybetmiş bir genç şehit olan kardeşinin ağzından söylemiştir” (KK-2). Emine İskender “Bu türküyü dedem, babam; Ermeniler tarafından öldürülen bir kardeşin ağdı olarak anlatırlardı” demektedir. Âşık Yakup Temeli⁵ ise türkünün hikâyesini şöyle anlatır: “Fransızların Maraş’ı işgal ettiği 1919 yılında Maraş’ın il merkezinde Mahmut Ökkeş’in başından geçmektedir. Bu işgalden Maraşlılar çok rahatsızdır, içlerine sindirememektedirler. Düşmanlardan nasıl kurtuluruz, diye çeşitli toplantılar yapıp planlar doğrultunda Maraş’ı savunmaya çalışırlar. Mahmut Ökkeş yirmi-yirmi beş yaşlarında, gözü kara, yüreği berk, Avşar Yörüklerinden tığ gibi bir civan delikanlıdır; bağı vatan diye yanmaktadır. Hemen hemen bütün toplantılara katılır ve Maraş için neler yapılması gerektiğini dinler, uygulamaya çalışır. Mahmut Ökkeş, Eşe adında bir kıza sevdalıdır. Eşe de Mahmut’a sevdalıdır. Söz veririler, Maraş’ın işgali sona erer ermez evleneceklerdir. Ancak Eşe’yi bir başka genç de sevmektedir ve bu sevdayı bilmektedir ama Eşe’nin de Mahmut Ökkeş’in de bundan haberleri yoktur. Bu hain Mahmut Ökkeş’in bir vatan sevdalısı olduğunu bilmektedir. Bu hain Ermenilerle iş birliği yaparak Mahmut Ökkeş’i ortadan kaldırtmak ister. Böylece Eşe’yi kendi alacaktır. Bunun için gizliden gizliye çalışmalar yapar ve sonunda Ermeni ve Fransızlarla iş birliği yapmaya karar verir. Bunlar da bu teklifi kabul eder. Gizli gizli çetelerin harekât planlarını Ermenilere söylemektedir. Çeteler bazen beklenmedik durumlarda fazla kayıp vermektedir. Komutanlar sonunda içlerinde bir hain olabileceğini, planları Ermenilere, Fransızlara haber veren birinin içlerinde oluşunu anlar ve toplantı yapar; olayları tartışır. Bu hain yakalanacağını anlar, olayları hızlandırır. Mevsim kıştır, ocak ayının başıdır. Mahmut bir başka çete birliğine bir haber ulaştırması gerekir. Bunu haber alan o hain, hemen Ermenilere haber verir; olayı anlatır. Ermenilerse bunun üzerine Mahmut Ökkeş’e bir pusu kurup kurşun yağmuruna tutarlar. Oracıkta şehit olur ve haberi bağlı olduğu çetelere ulaşır ve ailesine haber verilir. Aile gelir, Mahmut’u kanlar içinde görünce tabii ki Avşar ağdı diye bilinen işte bu ağıt, türkü orada söylenmiştir” (KK-2). Türklerde ağıt söyleme geleneği ilk çağlardan itibaren çeşitli Türk boylarında tarafından günümüze kadar yaşatılan bir gelenektir. Yuğ törenleri İslamiyet önce Türklerde önemli bir yer tutmuştur. Bu tören Göktürkler arasında oldukça görkemli yapılmıştır. Kültigin ve Bilge Kağan’ın cenaze törenine farkı ülkelerden gelenler olmuştur. Orhun Abidelerinde bu törene

⁵ Bu anlatı Yakup Temeli, tarafında 1986’da Kahramanmaraş’ta derlenmiştir.

ait bilgiler yer almaktadır (Kaya, 2014: 44-45). Ağıt karakterli türkülerimizde ölen kişinin konuşurulması, ağzından seslendirilmesi yaygın bir kurgu özelliğidir (Mirzaoğlu, 2015: 40). Ağıtların diğer türlerle ilişkisini açıklarken tahkiye unsurlarının güçlü olduğu destanların ezgileri ve konuları dikkate alınarak ağıt olduğu belirtilmiştir (Görkem, 2001: 30). Örneğin ilk ağıt örneklerinden birisi olarak değerlendirilen Alp Er Tonga destanı incelendiğinde ilk dörtlük şu şekildedir:

“Alp Er Tonga öldi mü

İsiz ajun kaldı mu

Ödleğ öçin aldı mu

Emdi yürek yırtılır.” (Ercilasun ve Akkoyunlu,2014: 19).

Sagu metni değerlendirildiğinde üzerinde durulan konunun ölüm olduğu açıklıkla görülmektedir. Alp Er Tonga'nın ölümü dolayısıyla duyulan hüznün, onsuz kalmanın verdiği üzüntü anlatılmaktadır. Bu gibi ölüm konusunu içeren benzer destanların da ağıt türü ile ilişkilendirilmesi mümkündür (Şahin ve Egawa, 2022: 193). Edebî türlerin temel özelliklerini belirlemek ve tiplere ayırmak için bakılması gereken nokta edebî biçimi ve konuyla bağlantılı olan özellikleridir. Bu unsurlara göre “Cins/Türk halk müziği”, “Tür/Ağıt”, ve “Tip/Destan-Ağıt, Ninni- Ağıt, Bozlak-Ağıt” gibi modelleme seçenekleri oluşturmak mümkündür (Şahin ve Egawa, 2022:232).

İncelenen eser de yörede yaşanan çeşitli toplumsal olaylar ve doğal afetler neticesinde duygu ve düşüncelerin aktarıldığı bir iletişim aracı hâlini almıştır. Ağıt özelliği barındıran bu türküyü 1930 yılında Halk Bilgisi Derneğinin kayda aldığı Canyakan Süleyman'dan itibaren birden fazla varyantının olduğu elektronik kaynaklardan ve sözlü kaynaklardan tespit edilmiştir. Elektronik kültür ortamında âşık tarzı ürünlerin kayıtları yerli plak sanayinin 1930'lu yıllarda kurulmasından sonra başlamış olmalıdır (Çobanoğlu, 2000: 153). Ankara Devlet Konservatuvarı kapsamında 1938-1954 yılları arasında sürdürülen derleme çalışması ve kayıt altına alma süreci elektronik kültürün ulusal açılımına radyo ile birlikte katkı sağlamıştır (Özdemir, 2012: 331). Teknolojinin ilerlemesine paralel olarak dizi ve sinema filmleri hayatımıza hızlı bir şekilde girmiştir. 2000'li yıllarda bilgisayar ve internet yeni bir kültürel ortam yaratmıştır. İnternetin yaygın kullanılması dijital kültür ortamını doğurmuştur. 2005'te kullanıcıların videolarını doğrudan profil sayfalarında paylaşmalarıyla amacıyla kurulan Youtube dünyanın en çok ziyaret edilen web sitelerinden bir olmuştur. YouTube'un, müzik dinleme, yükleme gibi eylemlerde kullanıcılarına sağladığı özgürlük sonucu tüm alanlarda olduğu gibi geleneksel müziklerde de önemli bir arşivin depolanması sağlanmıştır (Fidan, 2017: 311-323). Bu yeni mecralarda her ne kadar

eser kayıt altına alınmış olsa da eserin hızlı yaygınlaşması, varyantlaşma ve anonimleşme konusunda da tartışmaları beraberinde getirmektedir. “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” da özellikle 1978 Maraş Olaylarında yörede, deprem sonrasında mevcut ses kayıtları kullanılarak yapılan videolarla da elektronik kültür ortamında yeni dinleyici kitlelerine ulaşmış, eser icra eden sanatçılarla anılır olmuştur.

Ağıt Üzerine Tarihsel Bir Çözümleme

Türküler, metin boyutuyla edebiyat, ezgi boyutuyla da müzik alanının incelediği geniş bir menbaıdır. Bir olay çerçevesinde oluşan veya toplumun küçük veya geniş birimlerini ilgilendiren olaylara gönderme yapan türkülerin çok katmanlı anlamsal yapıları da dikkat çekmektedir. Bir olay türküsü veya ağıt sadece olayı, kişileri, mekânı anlatmakla kalmaz, hissedilen farklı duyguların da ifade edilmesinde araç olur. Anlamsal yapıyı değerlendirmek için ise çeşitli metin çözümleme yöntemlerine başvurulur.

Metinleri çözülemeye başlarken sözcükten dizeye, dizeden dörtlüğe gibi düşünülebilecek anlam birliklerine ve genel olarak metnin tamamına ulaşabilmek için metnin üretildiği dili tanımak gerekir. Edebî metnin tek bir anlamla sınırlı kalmayıp çeşitli anlam katmanlarını içeriyor olduğu düşüncesi metinlerin çözümlenmesi ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Metin çözümleme, ele alınan metnin hem yüzeyde görünen anlamlarına dikkat çekmek hem de derin yapıdaki anlam katmanlarını ortaya çıkarmak üzere gerçekleştirilen bir çalışmadır (Çevik, 2022: 8-10). Doğan Aksan (2016) şiir dilinin incelenmesinde “1) İletişim kavramı ve işlev açısından, 2) İnsan açısından, 3) İçerik, öz açısından 4) Sunuş açısından, 5) Kalıcılık açısından” (s. 27) olmak üzere beş maddenin dikkate alınması gerektiğini açıklar. Çözümleme yaparken dilsel yapı dikkate alınmalıdır. Metin çözümlemede sadece metin dilbilimsel sınırlandırmamalıdır. “Türkü” kavramıyla ilişkilendirilecek iki yaklaşım vardır: Bunlardan birincisi biçim-içerik ilişkisine dayanan ve dilsel çözümlenmeleri *yan anlamlar* üzerinde yapan yaklaşımdır (Çevik, 2022: 13). Diğer bir ifadeyle şiirde incelenen konu, tüm insanlığın ortak malıdır. Konunun şaire/halka özgü bir biçimde görünüşü, yorumlanması ve değerlendirilişi izleği verir. İzlek şairin/halkın konuya öznel bakış açısı, özet fikridir (Çetin, 2017: 19). Şiirin üreticisi şair, herhangi bir olay yaşadığında ya da nesneye baktığında derin bir sezikle o varlıklarla ruh dünyasında heyecanını duyduğu, önemine inandığı bir başka unsur, olay ve olgu arasında ilgi kurar (Çetin, 2017: 94). Bu yaşantılar şiirin doğmasına zemin hazırladığı düşünülebilir.

Şairin “*Tarihsel bir olay hemen hemen olduğu gibi aktarılmış ve okuyucunun bundan ders alması istenmiştir*” (Çetin, 2017: 44). Şiirin sunuluş biçiminde şiirin özündeki duygu,

düşünce, imge ve tasarımların dilde anlatım bulmasıdır, sözcüklere dökülerek okuyucuda anlam bulmasıdır. Şiiri şiir yapan, onun özünü oluşturan öğelerden biri imge’dir (Aksan, 2016: 35, 48). Şair, bir tavır ve vaziyetle sözü renklendirir, bir bakışla fikri aydınlatır. Şiir vasıtasıyla kitleyle iletişim kurar (Çetin, 2017: 216). Bailey ise söylem çözümlemesini “*bir metin içinde bir bakıma kodlanmış durumdaki verilerin deşifre edilmesi, görünenin ötesi ya da arkasındaki anlamın aranması ve mümkün olduğunca ortaya çıkarılması*” şeklinde vurgulamaktadır (Propp, 1985’ten akt. Çevik, 2022: 14-15).

Sözlü kültürde türkülerin zamanla söz, ezgi ve usul yönünden varyantları oluşabilmektedir. Bu çalışmada kültürel bellek yoluyla “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” türküsünün yaygınlaşmasında ve farklı olaylar karşısında varyantlaştığı tespit edilmiştir. Türkünün değerlendirilmesinde Halk Bilgisi Derneğinin kayıt ettiği Canyakan Süleyman’ın söylediği Maraş Maraş / TRT Taş Plak Serisi 13 / Odeon Müzik (V-1), İbrahim Tatlıses’in icra ettiği Maraş Maraş (V2), Selim Kale’in icrası Maraş Maraş Derler (V3) ve Âşık Yakup Temel’den alınan Maraş Maraş Türküsü (V4) şeklinde dört metnine yer verdik. Bunların dışında da Seyfettin Sucu, Kazancı Bedih, Kendini Kurtaran Şehir filminde Sadri Alışık, Nuri Sesigüzel, Şentürk Dünder, Münevver Özdemir, Adile Kurt Karatepe, Nurettin Dadaloğlu gibi farklı versiyonları da mevcut olduğu yazılı kaynak ve derlemelerde tespit edilmiştir.

“Maraş da Maraş derler yaman yaman bu nasıl Maraş,

Al kanlar içinde can veren kardaş

Kalk bile de hanamıza gidelim kardaş, yoldaş gidelim” (V1-V4).

Türkünün girişinde “*Maraş Maraş derler de anam...*”, “*Maraş Maraş derler bir büyük şehir*”, “*Maraş Maraş derler bu nasıl Maraş*”, “*Maraş Maraş derler uy amman amman*”, “*Maraş Maraş derler uy yaman yaman*” gibi farklı ifadelerde sitem olduğu gibi aynı zamanda hayranlık ve imrenme de vardır. Göçebe, aşiret ve köylüler için Maraş medeniyetin ve idarenin merkezidir. İnsanlar dertlerinin çaresini bulmak için Maraş’a gider (İlbey, 2021: 50). Maraş, o dönemde ticaretin, yönetimin, sorunların çözümünün merkeziyken “bu kanlı olay nasıl gerçekleşti” diye bir sitem vardır.

Türkü içinde yer alan “Al kanlar (V1) / al kızıl kanlar (V2, V3, V4)” savaşın, zulmün simgesi olarak değerlendirilebilir. Bu hususla ilgili 1895 Eylül ayındaki Ermenilerin Zeytun’daki isyanında 20.000 Türk şehit edilmesi (Eyicil, 2009: 180), Zeytun Ermenilerinin birçok defa isyan ettikleri ve vergi vermedikleri, Türk köylerine saldırarak insanları katlettikleri (Gökhan, 2019: 609), her yer yanmakta, harap olmuş hatta ceza reisi hükümet binasından evine giderken Fransızlar tarafından öldürülüp üç gün sokak ortasında kalması (Özalp, 2005:

5159), 1978’de tarihe Maraş Olayları olarak geçen ve 118 kişinin öldüğü hadisenin gerçekleşmesi (Gökhan, 2019: 825) bu dizelerle bütünleşmektedir. 1978 Maraş Olayları’nı Ali Bulut “Maraş Maraş Derler, Bu Nasıl Maraş?” başlığı ile Maraş kelimesinin tam anlamıyla, “Al kanlar içinde kaldı. Olaylar bir hafta devam etti. Maraş, Maraş derler, bu nasıl Maraş? / Al kanlar içinde can veren kardaş...” (Tatlises, 2015) şeklinde yorumlar. 1978 olaylarını o dönemde hakim olan yazar İsmail Özmen anılarını anlattığı esere “Maraş Maraş Derler Bu Nasıl Maraş - Bir Ceza Hekiminin Anıları” adını vererek türkünün bu olayları anlattığını ifade etmektedir. Benzer bir şekilde görüşme yaptığımız o dönemin kimi tanıkları da ağıdın 1978 hayatını kaybedenler için yakıldığını iddia etmişlerdir (KK-6, KK-7, KK-8). Türkü içinde yer alan “Al kızıl kan içinde can veren kardaş (V2, V3, V4), Kardaş kalk gidelim yoldaş kal gidelim (V1-V4) / Kalk bile de hanamıza gidelim kardaş, yoldaş gidelim (V1-V4)” dizeleri ağıdın yakılış bağlamında Maraş’ta yaşayan Ömer Paşa’nın öldürülmesiyle ilgi olduğu düşünülmektedir. Ömer Paşa’nın Zeytun Ermenileriyle çatışırken öldüğü veya Antep’e giderken kurulan bir komplo ile eşkıyalar tarafından öldürülmesini (Dinçaslan, 2008: 34; Gökhan, 2019: 610) şiir estetiğiyle dile getirmektedir.

Bunun yanı sıra “Al kanlar içinde yatan gardaş” (V2-V4) dizesinin yerlerde kanlar içinde yatan cesetlere kimsenin yaklaşmadığını (Özalp, 2005: 59), Maraş’ın mücadelesinde görülmektedir. Bunlarla birlikte çıkan isyanlar sonucunda Zeytun yöresinde askerler şehit olmuş, Maraş merkezde yangınlar meydana gelmiş ve birçok insan Ermenilerle mücadele ederken ölmüştür. Ayakta kalanlardan biri vefat eden kişiye “Kardeş gidelim, yoldaş gidelim” diyerek yalvarışlarını görmekteyiz. Aynı amaçla yolculuk yaptıklarını veya Maraş’a geldiklerini belirtmek için “yoldaş” kelimesini kullanmıştır. Kaynak kişi Yakup Temelî ise “Kardeş gidelim, yoldaş gidelim”i şöyle açıklar: “Burada Mahmut Ökkeş’in silah arkadaşları yani yoldaşları Mahmut Ökkeş’e seslenmektedir, bu türküyü onun için söylemişlerdir. “Bizim iller kırçılıdır” ifadesinde anlatılmak istenen düşünce ise şudur: Ulu Camii civarındaki mahallelerde çok eski zamandan beri Ermeni, Yahudi ve Müslümanlar birlikte otururlardı. Aynı sokağı, aynı caddeyi paylaşırlardı. “Bizim iller kırçılıdır geçilmez” dizesindeki “kırçıl/gırçıl” için Maraş harbinden önce Fransızların şehre geleceğini duyan Ermeni ve Yahudiler sokaklarındaki Müslümanlara rahatsızlık vermeye başladılar, sokaklardan geçerken dikkatli olmak gerekiyordu. Bu yüzden bu sokaklardaki gayrimüslimleri ifade etmek için kullanılırdı” (KK-3). Âşık Yakup Temelî “kırçıl” kelimesini “Maraş’ın çoğu yerinde karın kırağı şekline “yerler gırçılı/kırçılı” derler. Yani yerlerin hafif şekilde beyazlaşıp soğuğun etkisiyle bir santim beyaz bir görüntü

oluşturmasıdır (KK-5). Yolların güvenliği olmadığını aynı zamanda doğal şartların gitmeye elverişli olmadığını ifade etmektedir (KK-2).

Maraşlının savaş esnasında çaresiz olduğu zamanlar olmuştur. Bu durumu dile getirmede "Bu değil Mevlâm bizi kayıra" diyerek Tanrı'dan yardım istenir. Maraş kurtuluşunda şehir dışından, köyünden gelip Maraş'ı savunurken şehit düşen bir asker, komutan, arkadaş veya kardeşin yanında arkadaşı veya kardeşinin bu acı olayı anlattığı kaynak kişilerce açıklanmıştır. Maraş savunmasında Fransızlar, Ermeni evlerinden Maraşlıları bombardımana tutmasıyla ölenlerin ve zulüm görenlerin ahu feryadı semaya ulaşmış, şehir viraneye dönmüştür (Özalp, 2005: 59). Nakaratta yer alan "Aman virane kalmış, kan evimize dönelim (V-3) veya hep evler virane olmuş kalk evimize dönelim (V-2)" dizeleri yaşananlarının hissettirdiği acıların estetize edilmiş biçimde ifade edilmiştir.

Evlerin viraneye dönmesini tarihî bağlamda bakıldığında Zeytun'da Ermenilerin, evleri ve Osmanlı kışlasını yakmasını anlatmaktadır. Bu dizeler aynı zamanda 1920 Maraş'ın Fransızlarla mücadelesi, 1978 yılındaki Maraş Olaylarını, 2023 depremini anlatmada da araç olmuştur. Ayrıca "Aman virane olmuş, kan evimize dönelim" dizesinde Maraş'ı işgal eden Fransızların Ermenilerle iş birliğindeki savaşta 7 Şubat'ta Maraş merkezde şehir harabeye dönmüş ve şehir yangınlardan çıkan dumanlarla kaplamıştır. Fransızların şehri terk ederken memleketi yakarak kaçmışlardır. Maraş kurtuluşunda 7 mahalle tamamen yanmış, 3 mahalle kısmen, 8 cami, 15 okul kullanılmaz hâle gelmiştir (Başdoğan, 1986: 73-76). İşgal güçlerinin şehri terk etmesinden sonra şehrin farklı noktalarında olan halkın artık evlerine dönmeleri gerektiğini de düşünebiliriz. Ermeni ve Türkler arasında yaşanan çetin mücadeleler sonucunda birçok insanın öldüğüne işaret eder. Ağıtta yer verilen "Kalk da evimize gidelim" uyarısı yapılarak yaşamaya devam etmek için dışarıya çıkılmaması gerektiği uyarısı yapıldığı düşünülebilir. Diğer taraftan türküde yaşanan acı olayların hangi mevsimde gerçekleştiği hakkında bilgiler mevcuttur. "Kalk be kardeşim evimize gidelim, yolumuza gidelim, köyümüze gidelim" (V1-V4). Kış mevsiminden sonra baharın gelmesiyle umut olacağı inancı taşıdığını türküde yer alan "Lale sümbül açılınsın da gidelim" baharı ve umudu dile getirmektedir. Ağıtlarda zamansız gelen bir ölüme karşı çaresizlik içinde adeta ölünün kalkması istenir, ondan medet umulur (Mirzaoğlu, 2015: 40).

Kahramanmaraş'ta tarih boyunca büyük depremler yaşanmıştır. Son olarak 2023 yılında 7.7 ve 7.6 deprem felaketiyle yörede çeşitli acılar yaşanmıştır. Bu anlamda türkü içinde ikinci birimde yer alan "Ufak taşınan da bina yapılmaz/ evler virane olmuş" dizeleri yoluyla türkü yeniden uyanmış, yaşanan güncel acıların dile getirilmesinde bir araç olmuştur. Sosyal medya platformlarında (Tatlises, 2015) deprem felaketiyle ilgili yüzlerce yorum yapılarak

bu türkünün hem deprem hem Maraş'ta yaşanan toplumsal olayları anlattığı, aynı zamanda bu hadiselerin kolektif bellekte yaşadığı değerlendirilebilir. “Bir ben ölmeyinen anam Maraş yıkılmaz” dizesi Maraşlının vatanı, bayrağı, din ve namusu uğruna ölümü hiçe saymasının, ölümden korkmamasının ve yenilmezliğinin ifadesi olan bir kahramanlık destandır (Gökhan, 2019: 764). Maraş'ın işgali, Maraş Olayları, depremin yıkımı gibi olumsuzluklar karşında “Maraş yıkılmaz”la toplumun sözel hafızasında yeniden bir uyanıştır. Aynı olayı, farklı anlatıcılar farklı farklı anlatabilir, yorumlayabilir. Yansıtmak isteğini hafızasında tutar (Yıldırım, 2016: 141).

“Maraş kurtulmuş da evimize dönelim, gardaş dönelim oy oy” dizesi Maraş'ın düşman işgalinden kurtulduğu değerlendirilmektedir. 11 Şubat 1920 Çarşamba günü Fransızların Maraş'tan çekilmekte ve kaçmakta olduğu haberi şehrin her tarafına yayıldı (Gökhan, 2019: 764). 22 gün 22 gece süren çarpışmalarda içerden şehir halkının, dışarıdan da çevre kasaba ve köy halkının gayretleri, mücadeleleri ile Maraş kurtulmuştur (Aytepe, 2017: 187). “Hep evler yıkılmış da yapısın da gidelim” hem millî mücadele zamanında Ermeni ve Fransızları şehri terk ederken yakıp yıkmaları ve 2023 yılında 7.7 ve 7.6 deprem felaketinde halkın sözlü belleğinde yeniden canlanmıştır. Türkünün Maraş'ı derinden etkileyen her olayda yeniden uyandığını görmekteyiz. Toplumsal bellekteki eser halkı derinden etkileyen bir olay veya bireysel bir sıkıntı hâlinde çağrışım yoluyla psikolojik ve sosyopsikolojik işlevleri yerine getirmekte, tarihteki yaşanmışlıklar anla bütünleşmektedir. Sözlü kültür ürününün bu dinamik yapısı sayesinde esere yeni anlamlar yüklenebilmektedir.

“Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” Üzerine Müzikal Bir Değerlendirme

Eserin kayıtları incelendiğinde ilk kayıt icrası âşık tarzında ağıt olarak görülmektedir. İcra sırasında yöresel çalgıların dışında kanun ve yaylı çalgıların eşlik ettiği görülüyor. Eser serbest bir icra olmasına rağmen serbest okunan sözlerin önünde ritmik yapıda bir melodi duyulmakta. Eserin melodi kısmı inici bir seyir izlerken sözler çıkıcı inici bir seyir halindedir. Sözler serbest icra halinde olmasına rağmen icracının sözlerde kalıplaşmış bir seyir izlediği dikkat çekmektedir. Eserin icrası Hüseyini makam dizisi içerisinde gerçekleşmektedir.

Dizi 1. VI'de kullanılan dizi ve ses genişliği.

V2'de ağıttan mayaya doğru bir dönüşüm hissedilmektedir. Bu icrada alttan sürekli devam eder eserin karar sesi (dem) duyulmaktadır. Onun önünde serbest bir bağlama icrası ve devamında yine serbest olarak okunan sözler görülmektedir. Eser Hüseyini makam dizisi içerisinde gerçekleşmektedir.

Dizi 2. Eserde kullanılan dizi ve ses genişliği.

V2, V3 ve V4 melodik olarak birbirine çok yakın seyir izlediği görülmektedir. İkinci ve üçüncü kayıtların ses genişliği ve kullanılan makamsal dizisi aynıdır. Dördüncü kayıttaki ses genişliği 1 tam ses düşmektedir.

Dizi 3. V2'de icracının kullandığı ses aralığı.

V2, V3 ve V4'te kullanılan ses aralığı ses genişliği birbirine benzer şekildedir. Bu kayıtlardaki melodik olarak kullanılan genel heceleme ve hançere şu şekilde

örneklendirilebilir:

al kı zil kan i çin de can ve ren gar daş

Nota 1. V2, V3, V4 ses aralığı ve ses genişliği.

V1 incelendiğinde melodi ve hançerenin tamamen farklı olduğu görülmektedir:

al kan lar i çin de can ve ren gar daş can ve ren gar daş

Nota 2. V1 ses aralığı ve ses genişliği.

SONUÇ

Sözlü kültür ürünü içinde bulunduğu dönemin olaylarından, düşünce yapısından, estetik düzleminden doğar. Ürün toplumsal ve kültürel bellekte yer edebilmişse farklı durumlar karşısında tekrar canlılık gösterir ve yeniden anlamlandırılır, biçimlendirilir. Bu çalışmada Millî Mücadele öncesinde Zeytin Olayları olarak adlandırılan isyanda yakıldığı düşünülen ağıdın, bu olaylara hemen ardından Kurtuluş Savaşı'yla bütünleşmesi ve ilerleyen süreçte 1978 Maraş Olayları ve depremlerle tekrar gündeme gelmesi; halkın yaşanan acılar karşısında bu ağıdı bir iletişim aracı olarak kullanmaları ve o dönemlerle anılması farklı açılardan değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bir dönem Ermenilerin de yaşadığı yörede

Kurtuluş Savaşı döneminde Ermenilerin düşman kuvvetlerle iş birliği yaparak bölgede yaşayan Türklere karşı çeşitli trajik olayların faili oldukları bilinmektedir. Söz konusu bu olaylar sonucunda çok sayıda şehit verilmiştir. 1970’li yıllarda Alevi-Sünni çatışmasında ve 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremlerde yörede birçok derin acılar yaşanmıştır. İncelenen türkü yörede yaşanan her acılı olaydan sonra yeniden söylenegelmiştir. Maraş’ın yaşadığı bütün trajik felaketlerde bu türkü yeniden icra edilerek insanların acılarını ifade etme işlevini yerine getirmektedir. Tarihî vesika özelliği taşıyan “Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş” türküsünün toplumsal belleğin dinamik kalmasına aracılık yaptığı görülmektedir. 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan 7.7 ve 7.6 depremde toplumsal bellekte bu türkü yeniden uyanmış ve sosyal medyada duygulara tercüman olmuştur. Bu türkü, Maraş için önemli bir sözlü tarih belgesi olarak toplumun hafızasında yerini almış ve günümüzde depremle birlikte popülerlik kazanarak tüm dinamizmiyle yaşamaya devam etmektedir. Ayrıca repertuvarlara Şanlıurfa türküsü olarak kaydedilen eserdeki dil yapısı Maraş ağzını işaret etmektedir. Hem ağız özelliği hem de türküye yörede yüklenen anlamlar, bu türkünün Kahramanmaraş yöresine ait olduğunun ispatlamaktadır. Kayıtlara icracılardan dolayı Urfa türküsü olarak geçen eserin Maraş türküsü olduğunu hem toplum hafızasındaki yerinden hem de dil yapısından hareketle söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2016). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aytepe, O. (2017). Milli mücadelede Kahramanmaraş’ın işgali ve kurtuluşu. *Uluslararası Milli Mücadele Döneminde Maraş Sempozyumu, 3-4 Şubat 2017, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları*, (s.183-188). Kahramanmaraş.
- Bali, M. (1997). *Ağıtlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başdoğan, F. (1986). Kahramanmaraş’ın kurtuluş savaşı. *Kahramanmaraş 1.Kurtuluş Sempozyumu 10-11 Şubat 1986, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları*, (s. 65-81). Kahramanmaraş.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Bayazıt, B. S. (2008). *1865-1866 Kürdağı, Cebel-i Bereket Kozanoğulları İsyanı ve güneydeki aşiretlerin iskânları*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Boyunduruk, A. (2023). Şair Gözükara’nın kaleminden 6 Şubat 2023’te yaşanan Kahramanmaraş Depremi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(43), 1024-1035. <http://dx.doi.org/10.12981/mahder.1331713>
- Çetin, N. (2017). *Şiir çözümleme yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Çevik, M. (2022). *Türkü çözümlemeleri-sözden icraya icradan yazıya metin olarak türkü*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık tarzı kültür geleneği ve destan türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Diñçaslan, A. L. (2008). *Zeytin ve çevresindeki Ermeni isyanları (1895-1921)*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Elçin, Ş. (1992). *Ağıt. Türk dünyası el kitabı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Ercilasun, A. B., Akkoyunlu, Z. (2014). *Kaşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti 't- Türk, giriş-metin-çeviri-notlar-dizin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ersoy R. (2009). *Sözlü tarih folklor ilişkisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eyicil, A. (2009). *Yakın Çağda Kahramanmaraş*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Fidan, S. (2011), Sözlü kültür-sözlü tarih ilişkisi bağlamında Niş türküleri. *Turkish Studies*, 6(4), 139-148. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2807>
- Fidan, S. (2017). *Âşıklık geleneği ve medya endüstrisi-geleneksel müziğin medyadaki serüveni*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Fidan, S. (2018). Kına geleneği bağlamında oluşan sözlü şiir ürünlerinin işlevleri: Gaziantep örneği. *Asia Minor Studies*, 6(AGP Özel Sayısı), 275-293. <https://doi.org/10.17067/asm.442668>
- Gezer, S. (2023a). *Folklor ve Sözlü Tarih - Ağıtlarda Sosyal Tarih Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gezer, S. (2023b). Sözlü Tarih Yaklaşımının Folklor Çalışmaları İçin Önemi. *Folklor Akademi Dergisi*, 6(2), 955-967. <https://doi.org/10.55666/folklor.1319956>
- Göher Vural, F. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *NWSA/e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 397-411. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- Gökçe, E. (1982). *Eğın türküleri*. Ankara: Yaba Yayınları.
- Gökhan, İ. (2019). *Kahramanmaraş Tarihi (tarih öncesi-Hititler-Asurlular-Persler Makedonyalılar-Roma-Bizans-Müslüman Araplar Selçuklular-Dulkadiriler) Cilt I-II*. Niğde.
- Görkem, İ. (2001). *Türk edebiyatında ağıtlar Çukurova ağıtları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, N. (2021). *Maraş'ta Ermeniler ve Zeytin isyanları*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Güven, M. (2013). Anadolu ağıtlarının türküleşme süreci ve üç ağıt örneği. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 75, 117- 128. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255462>
- İlbey, A. D. (2021). Maraş Maraş derler de uy amman amman. *Yitiksöz*, 3, 50-52.

- Kanadıkırık, İ. (2023). *100 soru ile Maraş İstiklâl Harbi*. Ankara: Onikişubat Belediyesi Yayınları.
- Kaya, D. (1999). *Anonim halk şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2014). *Türk halk edebiyatı kavramları ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, K. (2010). *Kahramanmaraş'ta sosyal hayatın fiziki yapıya etkisi*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Kudret, C. (1980). *Örneklerle edebiyat bilgileri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Basım.
- Mete, F. (2023). Sözlü kültür belleğinde Antep savunmasının türkülere yansımaları. *Millî Folklor*, 137, 214-226. <https://doi.org/10.58242/millifolklor.1091767>
- Mirzaoğlu, G. (2001). Türkülerin işlevleri ve Zeybek türküleri. *Türkbilig* (2001)2, 76-91. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/987200>
- Mirzaoğlu, G. (2015). *Halk türküleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özalp, Y. (2005). *Ermeni İntikam Alayı Maraş'ta (vesikalar 1919-1920)*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları.
- Özdal, A. (2023). 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi âğıt-destanlarının işlevsel analizi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 390-406. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1287482>
- Özdemir, N. (2012). *Medya, kültür ve edebiyat*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öztürk, A. O. (2017). *Türküyü okumak-türkü yazıları II*. İstanbul: Hiperyayın.
- Öztürkmen, A. (2001-2002). Sözlü tarih: yeni bir disiplinin cazibesi. *Toplum ve Bilim*, 91, 115-121. Erişim adresi: https://www.academia.edu/20973003/Sözlü_tarih_Yeni_bir_disiplinin_cazibesi
- Propp, V. (1985). *Masalın biçimbilgisi*. İstanbul: Bilim-Felsefe-Sanat.
- Sipos, J. (2009). *Anadolu'da Bartok'un izinde*, (Çev. Deliorman S.) İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Söylemez, M. (2019). Göç Türküleri: Yunanistan Mübadilleri Örneği. *İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi*. 8(4). 2544/2563.
- Şahin, İ., Egawa H. (2022). Destan formatında âğıtlar ve tarih. *Altay toplulukları destanlar ve destan kültürü*. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 192-198.
- Tahtaışleyen, N. (2013). *Anadolu âğıt geleneğinin özellikleri ve kültürel süreklilikteki rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- TDK. (2023). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Terzioğlu, A. (2000). *Türk folkloru içinde halk oyunları oynayanların psiko-sosyal özellikleri ve oyunların şahsiyet gelişimine etkisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Yakar, S. (2014). *Maraş Milli Mücadelesinde Uzunluk ve Adil Bağdadlıoğlu*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.

Yıldırım, D. (2016). *Türk bitiği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Müzik Habercisi (2011) Odeon müzik arşivini kim satın aldı? (Erişim adresi: <https://www.muzikhabercisi.com/7493/muzik/odeon-muzik-arsivini-kim-satin-aldi.html>), (Erişim tarihi: 30.12.2023).

Özdenören, R. (2020). Bir ben ölmeyinen. (Erişim adresi: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/rasim-ozdenoren/bir-ben-olmeyinen-2055560>), (Erişim tarihi: 07.01.2024).

Doğan, M. (2021). Maraş Maraş Derler. (Erişim adresi: <https://www.tyb.org.tr/maras-maras-derler-21485yy.htm>), (Erişim tarihi: 01.12.2023).

Güzel Türküler (2018). Maraş Maraş Derler Bu Nasıl Maraş. (Erişim adresi: c), (Erişim tarihi: 28.12.2023).

Odeon Türkiye (2015, 13 Şubat). Halk Bilgisi Derneği-Maraş Maraş. (video). Youtube. (Taş Plak Arşivi). (Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=QkHyUKu1R5o>), (Erişim tarihi: 28.04.2023).

Tatlises, İ. (2015, 10 Aralık). Maraş Maraş. (video). Youtube. (Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=8FKkVhBGCYA>), (Erişim tarihi: 28.12.2023).

Bulut, A. (2017). Maraş Maraş Derler Bu Nasıl Maraş. (Erişim adresi: <https://dersimnews.com/alevilik/2017-12-19/maras-maras-derler-bu-nasil-maras>), (Erişim tarihi: 04/04/2024).

SÖZLÜ KAYNAKLAR

(KK-1) Abuzer Akbıyık, Erkek, 1958, Ankara, Emekli, Üniversite, 03.12.2023.

(KK-2) Selim Kale, Erkek, 1960, Kahramanmaraş, Emekli, Lise, 20.11.2023.

(KK-3) Emine İskender, Kadın, 1948, Kahramanmaraş, ev hanımı, ilkokul, 25.11.2023.

(KK-4) Zekiye Tolu, Kadın, 1972, Kahramanmaraş, Ses Sanatçısı, Lise, 20.11.2023.

(KK-5) Yakup Temeli, Erkek, 1958, Ankara, Dernek Başkanı, İlkokul, 19.11.2023.

(KK-6) Mahmut Sertdağ, Erkek, 1945, Kahramanmaraş, Emekli, İlkokul, 03.04.2024.

(KK-7) Mehmet Ergücen, Erkek, 1940, Kahramanmaraş, Emekli, İlkokul, 15.04.2024.

(KK-8) Faruk Özdoğan, Erkek, 1967, Kahramanmaraş, Teknisyen, Yüksekokul, 15.4.2024.

EXTENDED ABSTRACT

Kahramanmaraş, an ancient Turkish city with underground and aboveground riches, hosted various civilisations. Due to its geographical location, many states wanted to dominate it throughout history. Accordingly, traces of different cultures can be seen in the region. Archaeological studies carried out in the city from the past to the present have unearthed artefacts belonging to these civilisations.

In this city, where different cultures and religions have existed, many social and political events have occurred throughout history. Among the social and political events, thousands of people died due to epidemics, and thousands of people migrated as a result of civil unrest. At the same time, there were conflicts between Armenian citizens and Turks in the city in certain periods. In these conflicts, there were various massacres committed by Armenians against Turks. Thousands of civilians and soldiers died in the massacres committed by Armenians against Turks. On the other hand, during the War of Independence, the local people were awarded the title of "hero" after their victory against the enemy both in the liberation of the city and of the region.

Turkish society has expressed its pain, joy, heroism, love, loneliness, homesickness, sadness and aesthetic perception through folk songs. In this sense, folk songs can be considered as a social document and oral history. Many important âşiks and poets grown up in Kahramanmaraş, one of the important centres where the Turkish minstrelsy tradition lives in Anatolia. The âşiks, the spokesperson of the society through their works from past to present, included individual and social issues in their works. Some of the works of the âşiks, , have continued to live in the oral tradition by being passed down from generation to generation. Different folk songs living in the region have been articulators of the feelings of the society and have survived to the present day by undergoing various changes and transformations. As a result, these folk songs have gained new meanings by preserving their dynamic structure and continued to be a means of expression for the feelings of people .

In our study, the folk song "Maraş Maraş / Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş", which describes the tragic events in Kahramanmaraş and continues to live in the oral culture memory in order to understand and interpret the past of Maraş, is discussed. The study handles the events that led to the composition of this folk song and the experiences of the people as a result of these events.

The struggle for independence of the people living in Maraş against the French and Armenians during the War of Independence, and the victory won after the complicated events experienced during this period have been preserved in memory. The social events experienced in the following years left deep traces on the local people. As a result of the 1978 Maraş Events, the people living in the region were divided into two, causing deep sorrow. Kahramanmaraş, experienced major earthquakes throughout history such as two earthquakes of 7.7 and 7.6 occurred on 6 February 2023. It was seen that the folk song "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş", the subject of our study, became popular again after these earthquakes. From this point of view, it can be thought that the various pains experienced by the people living in the region have gained new meanings as a lament that renews itself in the oral culture tradition. The creation of the folk song "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş", the conditions of its formation, the aspects that bear witness to the history of Kahramanmaraş are analysed in the context of oral history. This study consists of an abstract, introduction, history of Kahramanmaraş, oral history and "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş" folk song, findings, and conclusion sections. Literature review and guided interview techniques were also used in the study.

The study concludes that there are different variants of the folk song "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş": Maraş Maraş / TRT TAŞ PLAK Series 13 / ODEON Music (V-1), İbrahim Tatlıses Maraş Maraş Derler (V2), Selim KALE Maraş Maraş Derler (V3) and Aşık Yakup TEMELİ Maraş Maraş Türksü (V4) recorded by the Folklore Association. It was determined that the first recording was the variant recorded by the Folklore Association in 1930 from Canyakan Süleyman. Later, the formation of the folk song was connected to different events and stories. The martyrdom of Süleyman Pasha during the Zeytun Incidents, the treacherous martyrdom of a gang that undertook an important task in Maraş during the National Struggle Period, the massacre of a young man who came to Maraş from the village or another city, and the Maraş Incidents of 1978 were attributed to many events. In addition to the social events in Maraş, it was observed that the lament was reawakened by two earthquakes, 7.7 and 7.6, the epicentre of which was Kahramanmaraş on 6 February 2023.

It can be evaluated that "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş" folk song was created as a result of the Olive Events during the liberation struggle of Maraş or the struggle against the French and Armenians in the centre of Maraş. In addition, since the expression "I do not die" is in accordance with the Maraş dialect structure, it was concluded that this folk song belongs to the Maraş region and is considered as a folk song compiled in Urfa. In all the tragic disasters experienced by Maraş, this folk song was performed again and served as a means for people

to express their pain. It was seen that the Maraş Maraş folk song, which has the characteristics of a historical document, mediates the social memory to remain dynamic. The earthquakes reawakened in the social memory and became an articulator of emotions on social media. The folk song "Maraş Maraş da Bu Nasıl Maraş" described the suffering of the people in the events that affected the people in Kahramanmaraş.

In the spread of this folk song, it was evaluated that the albums started with Hafız Ahmet Bey in 1925 along with the works of important names of Turkish music such as Müzeyyen Senar, Hamiyet Yüceses, Safiya Ayla, İbrahim Tatlıses, Kazancı Bedih, Seyfettin Sucu, Nuri Sesigüzel, Münir Nurettin Selçuk, as well as social media platforms such as YouTube, Facebook and Instagram have an impact, too. Although this Maraş Maraş folk song is registered in the Urfa region in TRT records, it has always reawakened and gained new meanings as long as it lives in the memory of the society, albeit in different regions.

In conclusion, Maraş Maraş folk song has taken its place in the memory of the society as an important oral historical document for Maraş, as in many historical events, especially because its popularity with the 2023 Kahramanmaraş-centred earthquakes.

EKLER

Maraş Maraş (TRT Taş Plak Kaydı) V-1

Maraş da Maraş derler yaman yaman bu nasıl Maraş,
Al kanlar içinde can veren kardaş
Kalk bile de hanamıza gidelim kardaş, yoldaş gidelim.

Kardaşı koydular karşı bayıra
O beyaz kolların sermiş çayıra
Kalk bile hanamıza gidelim kardaş, yoldaş gidelim.

Ufacık taşınan da kardaş kale yapılmaz
Girdi çıktı yollarına bakılmaz, yaman bakılmaz
Kalk bile hanamıza gidelim kardaş, yoldaş gidelim (Odeon Türkiye, 2015, 13 Şubat) .

Maraş Maraş V2

Maraş Maraş da derler uy aman aman
Bu nasıl Maraş, bu nasıl Maraş
Al kızıl kan içinde can veren kardaş

Kardaş kalk gidelim yoldaş kal gidelim
Bizim eller kırçılıdır⁶ geçilmez
Yollar çamur kurusun da gidelim burdan gidelim ay ay

Ufak taşınan da uy aman aman bina yapılmaz.
Valla bir ben ölmeyinen kardaş Maraş yıkılmaz.
Kardaş kalk gidelim, yoldaş kal gidelim.
Yolar çamur kurusun da gidelim.
Lale sümbül büyüsün de gidelim.
Kardaş gidelim ay ay (Tatlıses, İ., 2015, 10 Aralık).

Maraş Maraş Derler –V3

Maraş Maraş derler uy aman aman
Bu nasıl Maraş, bu nasıl Maraş?
Al kızıl kan içinde can veren gardaş
Gardaş kalk gidelim, yoldaş kalk gidelim oy oy
Bizim iller kırçılıdır geçilmez
Yollar kurusun da evimize gidelim, kardaş dönelim oy oy

Ufakcık taşınan da oy aman aman bina yapılmaz
Bir ben olmeyinen anam Maraş yıkılmaz
Kardaş kalk gidelim, yoldaş kalk gidelim oy oy
Maraş kurtulmuş da evimize dönelim, kardaş dönelim oy oy
Hep evler yıkılmış da yapılınsın da gidelim, kardaş gidelim, yoldaş gidelim.

Kardaşımı vurdular da oy aman aman
Karşı bayırda kollarını serdiler de anam ince çayıra
Kardeş kalk gidelim, yoldaş kalk gidelim, evimize gidelim.
Hep evler virane olmuş kalk evimize dönelim kardaş dönelim, yoldaş dönelim oy oy (KK-2)

Maraş Maraş Türksü V4

⁶ Kırçıl: Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "kırışmaya başlamış kır renkli" (TDK, 2023) olarak tanımlanır. Kahramanmaraş yöresinde verimsiz arazi veya Yahudi ve Hristiyanların yaşadığı yer olarak tanımlanır (KK-3).

Maraş Maraş da uy amman amman bu nasıl maraş

Al kızıl kan içinde can veren gardaş

Gardaş kalk gidelim yoldaş kalk gidelim

Bizim eller gırçılıdır geçilmez

Lale sümbül açılında gidelim

Gardaş kalk gidelim oy oy oy

Ufak taşınanda uy amman amman bina yapılmaz

Vala bir ben ölmeyinen maraş yıkılmaz

Gardaş kalk gidelim yoldaş kalk gidelim

Bizim eller gırçılıdır geçilmez

Lale sümbül açılında gidelim gardaş kalk gidelim oy oy oy

Şu Ahir Dağında yollarım mı var

Sanki mor sümbüllü bağlarım mı var

Benin oralarda ağlarım mı var

Gardaş kalk gidelim yoldaş kalk gidelim

Bizim eller gırçılıdır geçilmez

Lale sümbül büyüünde gidelim oy oy oy gardaş gidelim

Düşman kurşunu da sineme değdi

Bacım, gardaşlarım boynunu eğdi

Kızmayın kimseye kaderim buydu

Gardaş kalk gidelim yoldaş kalk gidelim

Bizim eller gırçılıdır geçilmez

Lale sümbül büyüünde gidelim oy oy oy gardaş gidelim (KK-5).

Fotoğraf 1. Halk Bilgisi Derneği-Maraş Maraş Türküsü 78'lik Taş Plak Görself.

Fotoğraf 2. Halk Bilgisi Derneği-Maraş Maraş Türküsü 78'lik Taş Plak Görself.